

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.200>
УДК 001.891:930.85(477.54)“1940/1980”

Ірина СПОДЕНЕЦЬ

кандидатка культурології, начальниця музейного сектора,
Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут»
(Харків, Україна)
ira.rudavina25@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0702-3806>

СТІННІ ГАЗЕТИ ХАРКІВСЬКОГО ФІЗИКО-ТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ 1940—1980-х рр.: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Мета — ввести до наукового обігу корпус історичних джерел — стінних газет одного з найпотужніших центрів фізичної науки в Україні та свого часу провідного осередку ядерно-фізичних досліджень — Харківського фізико-технічного інституту й надати їм розгорнуту джерелознавчу характеристику. **Методологія** ґрунтується на джерелознавчому підході, принципах системності, історизму, наукової неупередженості, що дозволило вивчати стінні газети ХФТІ як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, уникнути однобічності й суб'єктивного погляду на предмет дослідження, критично схарактеризувати об'єкт у взаємозв'язку з історичними реаліями. У процесі дослідження було також використано методiku джерелознавчої критики, методи класифікації, контент-аналізу. **Наукова новизна** визначена розкриттям інформаційного потенціалу стінних газет ХФТІ другої половини 1940—1980-х рр. у контексті нової дослідницької парадигми. Увагу зосереджено на аналітичній критиці стінгазет як своєрідного часопису, що документує інституційну пам'ять. Схарактеризовано диференційоване за жанровими ознаками текстове наповнення стіннівок. Запропоновано класифікацію їх за принципом видової належності в категорії писем-

Цитування: Споденець І. Стінні газети Харківського фізико-технічного інституту 1940—1980-х рр.: джерелознавча характеристика та інформаційний потенціал. *Український історичний журнал*. 2025. № 4 (583). С. 200—216. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.200>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

них джерел. **Висновки.** Констатовано релевантність стінних газет ХФТІ для розширення джерельної бази й поглибленого аналізу історичної реальності в Україні в умовах радянського режиму, доповнення історичних знань деталями міського повсякдення.

Ключові слова: *стінна газета (стінгазета, стіннівка), історичне джерело, замітка, інформаційний потенціал стінної преси, Харківський фізико-технічний інститут.*

Одне з джерел, функції та завдання якого визначалися характером історичної епохи, — стінні газети. Цей різновид джерел у сучасній українській історичній науці недооцінений, його специфіка та інформаційний потенціал висвітлені недостатньо. До того ж кількість збережених оригіналів стінгазет радянської доби дуже обмежена. Тому виявлення понад 130 стіннівок періоду другої половини 1940—1980-х рр. є абсолютно унікальним. Ураховуючи той факт, що саме в повоєнне двадцятиріччя наукова діяльність стала масовою професією, наукова робота у сфері фізики — найбільш популярною спеціальністю, фізична наука стрімко розвивалась, а Харківський фізико-технічний інститут (ХФТІ) став визнаним і впливовим лідером у своїй галузі — розширення джерельної бази вивчення цього феномена напрочуд актуальне. Дослідження стінгазет у межах нової дослідницької парадигми, що виходить за рамки ідеологічної інтерпретації історичних джерел, допоможе подолати радянські стереотипи, що особливо важливо в умовах сучасного переосмислення ролі науки у суспільстві та збереження інституційної пам'яті. Встановлення автентичності, надійності й розкриття інформаційного потенціалу стінних газет сприятиме їх актуалізації як історичного джерела.

Історична довідка

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» — найстаріша в Україні установа, де творилась історія фізики ХХ ст. Засновано його в 1928 р. як Український фізико-технічний інститут (УФТІ). У 1939 р. перейменовано на Фізико-технічний науково-дослідний інститут АН УРСР, 1946 р. — на Харківський фізико-технічний інститут АН УРСР. Статус першого в Україні національного наукового центру установа отримала 1993 р. Провідні наукові школи ХФТІ добре знані серед наукової спільноти світу. Свого часу тут працювали А. Вальтер, А. Ландау, О. Лейпунський, К. Синельников, А. Шубніков і багато інших, діяльність яких значно впливала на репутацію установи, формування її ідентичності. УФТІ неодноразово відвідували всесвітньо відомі вчені й нобелівські лауреати Н. Бор, П. Капіца, П. Ернфест, П. Дірак, В. Вайскопф та інші, що додавало інституту авторитету, статусу, світового визнання. Тут уперше в СРСР розщепили ядро атома літію, створили школу теоретичної фізики, збудували один із найпотужніших у світі на той час генераторів Ван де Граафа. В повоєнні роки ХФТІ брав активну участь у вивченні проблеми використання атомної енергії, зокрема в радянському ядерному проєкті під керівництвом І. Курчатова. Інтенсивний розвиток установи з другої половини 1940-х рр. сприяв тому, що в 1980-х рр. вона стала єдиним в УРСР центром термоядерних досліджень із сучасною експериментальною базою. Однак саме цей період — найменш відомий етап історії ХФТІ, оскільки інститут мав статус «режимного об'єкта».

Виявлення та первинне опрацювання стінгазет

Улітку 2023 р. під час обстеження стану даху головного корпусу Старого майданчика Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ «ХФТІ») співробітник фізико-технічного факультету¹ Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна В. Ковтун виявив на горищі значну кількість стінних газет, датованих другою половиною ХХ ст. Первинний огляд, проведений інженером лабораторії ядерної фізики цього факультету Ю. Щаповим, забезпечив попередню інвентаризацію колекції. Важливим етапом у подальшій роботі з історичним джерелом стало взяття стіннівок на облік відомчим науково-технічним музеєм ННЦ «ХФТІ», де й було започатковано їх системне вивчення. Проведений візуальний огляд стану стінгазет із подальшою класифікацією пошкоджень за критеріями фізичного зносу, біологічного враження та механічних дефектів дозволив визнати — 40 % їх збереглися у відносно доброму стані, а незначні дефекти не впливають на читабельність; 50 % мають суттєві сліди старіння, але придатні для подальшого реставраційного втручання; 10 % — у дуже поганому стані. З огляду на кількість випусків, формат (довжина деяких екземплярів перевищує 5 м) і незадовільний загальний стан (60 %) виникла потреба у залученні додаткових ресурсів для їх опрацювання. На початку 2024 р. весь масив було переправлено з Харкова до Львова, де у Центрі міської історії у серпні того ж року стартував масштабний дослідницький проект «Стінні газети Харківського фізико-технічного інституту як джерело з історії повсякдення (друга половина 1940-х — 1980-ті рр.)», що тривав шість місяців і мав на меті оцінку джерелознавчого потенціалу стіннівок та їх популяризацію серед широкої дослідницької спільноти. Перші результати було презентовано на відкритому семінарі «Стінні газети Харківського фізико-технічного інституту: побут, праця і дозвілля у місті фізиків».

Зовнішня аналітична критика стінних газет

Повноформатне опрацювання виявленого корпусу джерел потребує відповідного класифікаційного визначення. Однак пошук історіографічних здобутків із порушеної тематики дозволяє визнати її малодослідженою. Аналіз поодиноких наукових публікацій, де увага приділена проблемі притаманного радянській добі явища — стінгазетам, показав застосування різних підходів до вивчення такої преси й дозволив констатувати неоднозначність класифікації їх як історичного джерела. Так, українські дослідники розглядали стінгазети як різновид радянських багатотиражних видань (О. Вакульчук), або як окремих вид радянської місцевої періодики у системі друку УРСР (Н. Подоляка).

¹ У 2022 р. через російські обстріли будівля факультету зазнала значних руйнувань, тому навчальний процес тимчасово здійснюється в головному корпусі установи.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є стінні газети конкретної науково-технічної установи, що мають специфічні особливості й деякі відмінності від уніфікованої стінної преси радянського періоду, доцільним убачається наукове обґрунтування їх класифікації. Підставою для неї є наявність властивих стінгазетам ХФТІ ознак, що віддзеркалюють дійсність крізь призму особистої участі або особистого моніторингу автора: хроніка, тобто послідовний запис подій, історико-хронологічні й особисті свідчення про події науково-технічного та соціального характеру чи деталі набутого індивідуального досвіду у цих сферах, листування, спогади, особисті історії. Як писемне джерело фактографічного змісту стінгазети не тільки акумулюють і зберігають текстову інформацію особового й колективного походження або свідків тих чи інших подій, але послідовно передають її читачеві, що виступає основною якісною ознакою нарративних джерел. За походженням, змістом, призначенням і реальністю відтвореної інформації стіннівки є своєрідним часописом, прототипом сучасних корпоративних медіа. Наявні в них малюнки, фотографії зумовлені потребою візуалізації та підсилення цілісного сприйняття тексту і зрозумілості його змісту для сучасників відображуваних подій та явищ, конкретизації фактів, засвідчень перебігу зафіксованих подій, — за призначенням виконують допоміжну функцію. Таким чином за принципом видової належності в категорії писемних джерел стінні газети класифіковані як нарративні.

Подальшу класифікацію стінгазет ХФТІ здійснено за кількома критеріями: за призначенням — корпоративні (оскільки орієнтовані на внутрішню аудиторію установи); за видом — тематичні, святкові, сатиричні, присвячені ювілейним і пам'ятним датам або окремим подіям (додаток), «блискавки» («молнии»); за періодичністю випусків — постійні; за тематикою — інформаційні; за змістовними характеристиками — первинні.

Традицію створення стінних газет започатковано в УФТІ ще в 1930-х рр. Жоден із тих випусків не вцілів, проте існують свідчення сучасників, наприклад про звіт теоргрупи за 2-й квартал 1935 р.: «Навіть Ландау писав замітки в стінгазету»². Більшість випусків, що збереглися до нашого часу, підготовлені або спільною редакційною колегією лабораторії «Н» і лабораторії «К»³ (стінгазета «Наука») (див. іл. 1.), або редколегією партбюро й місцевого комітету (стінгазета «Импульс») (див. іл. 2).

Безперечно, умови створення стінгазет визначалися специфікою радянського режиму, який передбачав їх утилітарну функцію. Стінна преса вважалась одним із засобів офіційної пропаганди й агітації, першочерговим завданням якої було вкорінення «в маси» соціалістичних і комуністичних ідей [1, с. 158—159]. Проте особливістю стіннівок ХФТІ можна вважати уникнення загальнополітичних оглядів і майже повну відсутність пропагандистських статей, переписаних із центральної преси. Хоча формування редакційної політики й відбувалося під загаль-

² Відомчий науково-технічний музей Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (далі — Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ»). 1968. Ф. WR. Од. 1342. Стінна газета ХФТІ «Наука».

³ Наведено кодові назви лабораторій.

ним партійним наглядом і прив'язка редакційних дописів до загальнополітичних подій присутня, однак це не позначилося на інформативній цінності джерела. Акцент зроблено на науковій роботі та її результатах. Із другої половини 1960-х рр. простежуються зміни редакційної політики, спрямованої на вдосконалення рівня інформування й форм комунікації зі співробітниками. Так, у дописі «Редколегія розповідає про свою роботу в 1965 році» наведено факти впровадження прогресивних форм, оновлення формату і стилю, заміну схеми інформування «партбюро — стінгазета» на «партбюро — ухвалення рішень — відгуки в наступному номері стінгазети». Змінився і склад редколегії. В результаті стіннівка стала оперативнішою — своєрідним відгуком на події сьогодення зі зворотним зв'язком, інструментом внутрішніх комунікацій. Збільшилась і періодичність випусків, що перетворило стінгазети на безперервне джерело поточної інформації⁴. У них порушувалися принципово важливі для функціонування інституту питання, виявлялися причини вад, прорахунків, надавалися пропозиції щодо їх усунення.

Зміст, періодичність випусків, стилістика публікацій, формат, художнє оформлення, мова визначалися редакційною колегією (редактор, члени редколегії, художники, фотографи, друкарки). Прізвища наводилися наприкінці чергового випуску. Якість оформлення стінгазет була різною й залежала від наявності матеріалів, складу редколегії. Важливо відзначити соціокультурну роль стіннівок, оскільки процес їх створення об'єднував колектив і стимулював творчість.

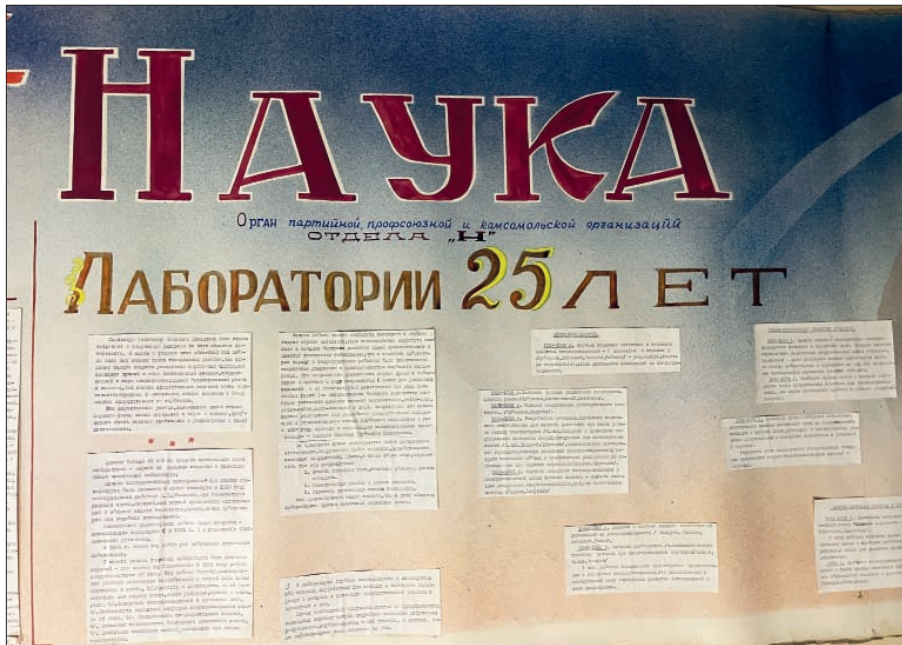
За спогадами М. Лазаревої, випуски готувала ініціативна група на самодіяльному, але достатньо високому журналістському й художньому рівнях, забезпечувалася комунікація між керівництвом і співробітниками, видання слугували формою підтримки «трудового ентузіазму», сприяли згуртованості колективу на виконання окреслених завдань. Значний обсяг оперативної інформації дозволяв тримати співробітників установи в курсі основних внутрішніх подій. Для більшості членів редколегії участь у створенні стінгазет була не громадським навантаженням, а радше реалізацією літературних і художніх здібностей. Найактивнішими авторами малюнків, віршів, фото стали І. Дмитренко Г. Ніколаєв, З. Штейнвард⁵.

Надзвичайно цінним історичним джерелом є рідкісні стінні газети сталінської доби. Інформація 37 випусків за 1945—1953 рр. сприятиме реконструкції життєдіяльності науково-технічної установи в умовах тоталітарного режиму.

Отже стінгазети ХФТІ виступали не тільки інструментом інформаційного забезпечення, формування спільного бачення, покращення комунікації та зміцнення соціальних зв'язків, але й особливою формою спільного інтелектуального продукту, що створювався колегами для колег. Джерелом різнобічної інформації були безпосередні фіксатори перебігу подій, що унеможлиблює деперсоналізацію наведених фактів. Оскільки за реальністю наданої інформації матеріали стінгазет є фактографічними, рівень довіри та надійності наведених фактів, точності їх відтворення не залишають сумніву.

⁴ Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ». Ф. WP. Од. 1358. Стінна газета ХФТІ «Наука». № 9. 1965 р.

⁵ Там само. Ф. АІ. Од. 1454. Інтерв'ю з М.Б. Лазаревою (10.01.2025).

Ил. 1. Фрагмент стінної газети ХФТІ «Наука». 1957 р. (Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ». Ф. WR. Од. 1364)

Ил. 2. Фрагмент стінної газети ХФТІ «Импульс» № 32-(6), 1947 р. (Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ». Ф. WR. Од. 1398)

Аналіз текстового наповнення стіннівок

Загальний вид текстового наповнення стінгазет ХФТІ — замітки, де знайшли віддзеркалення різноманітні аспекти життєдіяльності спільноти «уфтінівців», як називали себе співробітники інституту (див. іл. 3). За визначенням О. Кузнецової, формат замітки — «це втілення сукупності жанрових ознак виду, застосування методу повідомлення, відповідність обсягу, виконання функцій, досягнення мети, дотримання етичних принципів та норм, вимог формату газети чи журналу, де буде вона оприлюднена» [2, с. 142]. Найбільш поширений жанр заміток у стінгазетах — інформаційний, який надає уявлення про виробничу діяльність, наукову роботу, соціальні й адміністративні процеси, історичне минуле установи тощо. Замітки диференційовано за жанровими ознаками на види і представлено відповідно до сучасних наукових уявлень щодо жанрової структури газетних текстів.

Надзвичайно цінним джерелом інформації для вивчення історичного минулого ХФТІ стали замітки, що виходили за часові межі номера — спогади, які найчастіше вміщувались у випусках, присвячених загальнодержавним «червоним дням календаря», ювілейним датам інституту або його структурних підрозділів, міським святкам, і пов'язувались з історією установи. Про важливість збереження для майбутніх поколінь малопомітних подій, незначних подробиць повсякденного життя наголошував один з уфтінівців у передмові до спогадів «Два роки»⁶. Достатньо інформативні для дослідження реальних проблем, з якими стикалися співробітники в довоєнний період та в першій половині 1940-х рр., наприклад, спогади «УФТІ у дні війни»⁷, «З історії УФТІ»⁸, «Знову у Харкові», «Руїни», «Повернення», «Перше літо», «У боротьбі з холодом і темрявою», «Два роки»⁹, «Весною 1945-го»¹⁰ та ін. В ювілейному випуску стінгазети «Наука» під загальною назвою «До 30-річчя звільнення Харкова» представлено історико-хронологічні свідчення про евакуацію УФТІ, приватні мініісторії уфтінівців¹¹. Про складнощі виробництва в евакуації, зокрема запалів БВ-УФТІ¹², обставини повернення обладнання і співробітників з Алма-Ати й перші кроки з відродження інституту в 1943—1944 рр. згадують у присвяченому 40-річчю криогенної лабораторії випуску стінгазети «Наука» М. Федорова («Ми зустрічаємо») та Л. Кан («Ідемо додому») ¹³. Детальну інформацію, наприклад, про значущі науково-технічні події містять спомини одного з провідних співробітників цієї лабораторії (першої у СРСР) В. Хоткевича, який ділився подробицями роботи фізиків-експеримен-

⁶ Там само. Ф. WP. Од. 1401. Стінна газета ХФТІ «Імпульс», № 15. 1946.

⁷ Там само. Од. 1350. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁸ Там само. Од. 1389. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

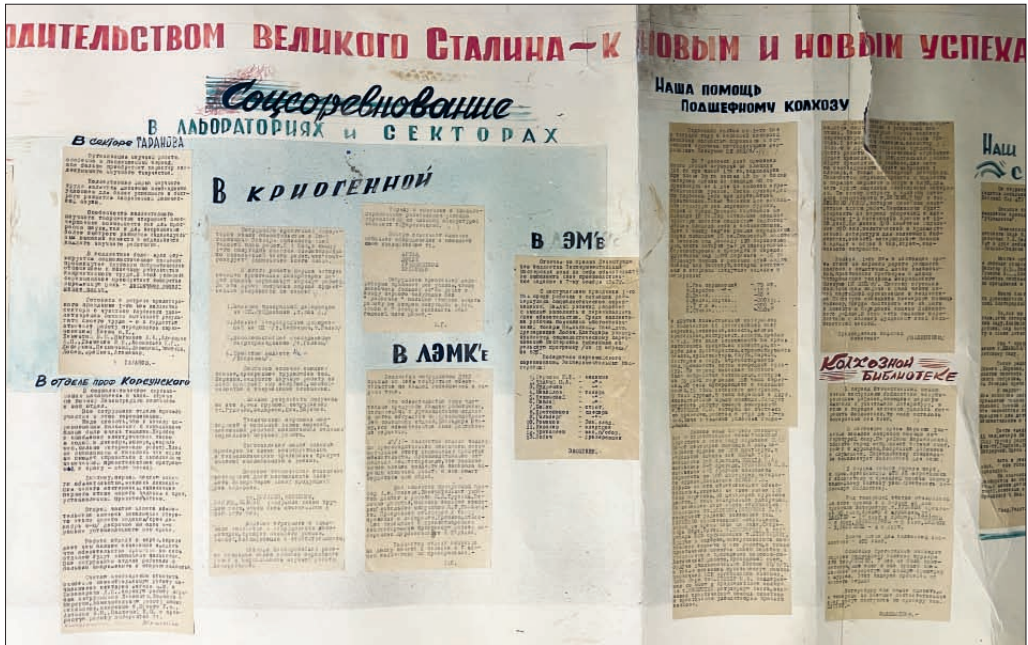
⁹ Там само. Од. 1401. Стінна газета ХФТІ «Імпульс», № 15. 1946 р.

¹⁰ Там само. Од. 1430. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

¹¹ Там само. Од. 1432. Стінна газета ХФТІ. 1973 р.

¹² Там само. Од. 1391. Стінна газета ХФТІ. 1975 р.

¹³ Там само. Од. 1342. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1968 р.

Ил. 3. Фрагмент стінної газети ХФТІ «Импульс» № 33-(7). 1947 р. (Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ». Ф. WR. Од. 1386)

таторів: «Як це починалося»¹⁴, «Перший гелій»¹⁵, «Спогади кріогенника»¹⁶. Насичені фактами і згадки сучасників про заснування й функціонування комплексної виробничої бази УФТІ — центральної експериментальної майстерні¹⁷. Про спільні культурні заходи, захоплення уфтинців самодіяльністю тощо свідчить Л. Лазарева¹⁸. Унікальні замітки мемуарного характеру дозволяють зрозуміти історичний контекст та обставини згаданих подій.

Особливо інформативні для вивчення результатів реалізації стратегічних цілей і завдань ХФТІ, науково-виробничих досягнень, темпів науково-технічного розвитку, заходів щодо інтеграції фізичної науки у виробництво замітки-звіти, замітки-підсумки й замітки-рапорти, характерна риса яких — деталізація подій. Приміром, «Підсумки роботи лабораторії з виконання науково-тематичного плану»¹⁹, «Підсумки роботи на 1 травня відділу Н»²⁰, «Річна підсумкова конференція щодо результатів наукової роботи»²¹, підсумки виробничих зборів «Про робо-

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само. Од. 1364. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1957 р.

¹⁶ Там само. Од. 1072. Стінна газета ХФТІ. Д. п. 1940-х рр.

¹⁷ Там само. Од. 1073. Стінна газета ХФТІ. Д. п. 1940-х рр.

¹⁸ Там само. Од. 1381. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1967 р.

¹⁹ Там само. Од. 1373. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

²⁰ Там само. Од. 1435. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1958 р.

²¹ Там само. Од. 1444. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

ту машинних залів і майстерні»²², «Річний план виконано»²³, «Нашу діяльність схвалено»²⁴. Невіддільною частиною виробничого життя в умовах радянського режиму були «соціалістичні змагання» [3, с. 257—260]. Так, із заміток «Рапорт про виконання соціалістичних зобов'язань до XXIV з'їзду КПРС колективу співробітників відділу "Н"»²⁵, «Підсумки соцзмагання»²⁶ тощо, можна отримати інформацію про результати науково-технічної діяльності, передовий досвід. Прикладом, у замітці «Шахерезада або чотири дні, які вразили відділ (річна підсумкова конференція)»²⁷ критично аналізувалося виконання провідними співробітниками й керівниками груп відділу «Н» своїх професійних функцій.

Доповнити згадані відомості специфічними подробицями поточної роботи структурних підрозділів інституту можна інформацією, отриманою з хронікальних заміток, наприклад про діяльність відділу електромагнітних коливань, рентгенівської та криогенної лабораторій, препаратурської, лабораторії кристалів²⁸, центральної експериментальної майстерні²⁹, лабораторій електромагнітних коливань³⁰ й електростатичних генераторів³¹ тощо.

Найпоширенішими у стінгазетах були замітки-повідомлення, наприклад про співпрацю з молоддю («Треба допомагати в навчанні»³², «Закінчується навчальний рік»³³, «Наші дипломники»³⁴), про відрядження молодих наукових співробітників на всесоюзні наукові конференції³⁵, про захисти дисертацій³⁶, написання й публікацію наукових статей³⁷, про обговорення нових напрямів фізичної науки на регулярних лабораторних і загальноінститутських реферативних та філософських семінарах³⁸, науково-теоретичних конференціях³⁹, про огляди новітніх технологій⁴⁰, про обмін результатами наукових досліджень, новими технологіями на всесоюзних і міжнародних нарадах та конференціях («Всесоюзна криогенна нарада»⁴¹,

²² Там само. Од. 1443. Стінна газета № 2. ХФТІ. 1965 р.

²³ Там само. Од. 1397. Стінна газета ХФТІ «Імпульс». № 36-(10). 1947 р.

²⁴ Там само. Од. 1407. Стінна газета ХФТІ. 1979 р.

²⁵ Там само. Од. 1348. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1971 р.

²⁶ Там само. Од. 1386. Стінна газета ХФТІ «Імпульс». № 33-(7). 1947 р.

²⁷ Там само. Од. 1444. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

²⁸ Там само. Од. 1390. Стінна газета ХФТІ «Імпульс». № 16. 1946 р.

²⁹ Там само. Од. 1375. Б. д. Стінна газета ХФТІ «Імпульс». № 19.

³⁰ Там само. Од. 1390. Стінна газета ХФТІ «Імпульс». № 16. 1946 р.

³¹ Там само. Од. 1403. Стінна газета ХФТІ. 1945 р.

³² Там само. Од. 1381. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1967 р.

³³ Там само. Од. 1388. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1957 р.

³⁴ Там само. Од. 1434. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1958 р.

³⁵ Там само. Од. 1354. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1967 р.

³⁶ Там само. Од. 1419. Стінна газета ХФТІ. 1973 р.

³⁷ Там само. Од. 1398. Стінна газета ХФТІ «Імпульс», № 32-(6). 1947 р.

³⁸ Там само. Од. 1344. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1969 р.

³⁹ Там само. Од. 1399. Стінна газета ХФТІ «Імпульс». № 53-(27). 1949 р.

⁴⁰ Там само. Од. 1388. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1957 р.

⁴¹ Там само. Од. 1380. Стінна газета ХФТІ «Наука». № 4. 1956 р.

«Міжнародна магнітна нарада»⁴², «Міжнародна конференція з фізики магнітних явищ»⁴³) тощо. Вони дозволяють скласти уявлення про можливості, форми, умови й рівень освіти та самоосвіти в галузі фізики, професійний розвиток, розширення знань і кар'єрне зростання, визначити фактори, що підтримували зв'язок поколінь, формували професійну ідентичність спільноти, стимулювали науковий потенціал, підвищували репутацію фізичної науки в УРСР і впізнаваність ХФТІ на загальносоюзному й міжнародному рівнях.

Про побутові проблеми, з якими стикалися співробітники, шляхи їх вирішення, особливо в перше повоєнне десятиліття, можна дізнатися з повідомлень місцевому або цехкому. Приміром, у замітці «Соцпобутсектор МК УФТІ» докладно висвітлювалася робота місцевому в літній період 1947 р.: розподіл пільгових путівок у санаторії та будинки відпочинку (12), до піонерського табору (9), деякі співробітники отримали віконне скло, цвяхи, толь, а близько 60 % колективу забезпечили овочами для соління⁴⁴. З повідомлень цехкому можна дізнатись і про результати розподілу вугілля, путівок до будинку відпочинку⁴⁵ та квартир, а також про організацію оздоровлення дітей⁴⁶. Відомості про функціонування відділу робітничого постачання («Про роботу ВРП»⁴⁷) створюють уявлення про форми побутової підтримки співробітників.

Доволі цікава інформація міститься в повідомленнях про колективне активне дозвілля, зокрема заняття популярними тоді видами спорту: загальноінститутські заходи (змагання з настільного тенісу, баскетболу, футболу, волейболу⁴⁸, шахові турніри⁴⁹), що дозволяли зробити паузу в науковому процесі, або поза межами установи (альпінізм, гірськолижний спорт⁵⁰, турпоходи в гори⁵¹, сплави на байдарках⁵², біг на лижах⁵³). Усе це сприяло визначенню факторів налагодження комунікації між колегами, формування командної співпраці й рівня охоплення співробітників спортом. Наприклад, про специфіку гірських сходжень групи працівників ХФТІ розповідав керівник секції альпінізму Добровільного спортивного товариства «Наука» В. Хоткевич⁵⁴.

Певну кількість повідомлень присвячено культурно-побутовим подіям: замітки про спільний літній відпочинок⁵⁵, спільні культпоходи в кінотеатри⁵⁶ й філар-

⁴² Там само.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Там само. Од. 1397. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 36-(10). 1947 р.

⁴⁵ Там само. Од. 1375. Б. д. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 19.

⁴⁶ Там само. Од. 1397. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 36-(10). 1947 р.

⁴⁷ Там само. Од. 1398. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 32-(6). 1947 р.

⁴⁸ Там само. Од. 1342. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1968 р.

⁴⁹ Там само. Од. 1402. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 32-(8). 1947 р.

⁵⁰ Там само. Од. 1352. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁵¹ Там само. Од. 1341. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1969 р.

⁵² Там само. Од. 1380. Стінна газета ХФТІ «Наука». № 4. 1956 р.

⁵³ Там само. Од. 1352. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Там само. Од. 1357. Стінна газета ХФТІ. 1956 р.

⁵⁶ Там само. Од. 1401. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 15. 1946 р.

монії⁵⁷, участь у специфічному виді дозвілля — художній самодіяльності⁵⁸, театралізованих привітаннях дітей співробітників із новорічними святами⁵⁹ тощо. Вони слугують джерелом для дослідження корпоративної культури ХФТІ, що також сприяла зміцненню позитивних неформальних взаємовідносин.

Уявлення про інтеграцію офіційних наративів на локальному рівні й форми їх адаптації створюють повідомлення партійних, комсомольських, профспілкових організацій інституту, що підтримували внутрішню діалогову співпрацю: «Наукове, партійне і громадське життя»⁶⁰, «Профспілкові справи»⁶¹, «На новому етапі»⁶², «Наша партшкола», «Агітробота»⁶³.

Інформацію про негативні явища, приміром нераціональне використання обладнання, неефективне застосування приладів⁶⁴, хиби виробничого побуту⁶⁵ можна отримати із дописів критичного змісту. Так, у замітці «Кожному по заслугах» викривалися «прогалини» в роботі місцевкому, ідальні, відділу робітничого постачання⁶⁶. Оперативна реакція колективу на факти порушень трудової дисципліни, відхилень від норм поведінки, невиконання громадських доручень присутня не тільки у чергових випусках стіннівок (наприклад, про «непристойну поведінку» В. Смолкіна, який перебував на робочому місці в нетверезому стані⁶⁷), але й в окремих випусках («Молния»). Найчастіше засуджувалося пияцтво (як-от агресивні дії слюсаря О. Пошибайлова, котрий під впливом алкоголю вчинив скандал, отримавши за це 15 діб арешту⁶⁸). Різко засуджувались і висміювалися невідповідні загальним моральним нормам дії й у замітках сатиричного жанру⁶⁹. Викриття негативних явищ властиве також заміткам-фейлетонам, що створювали образне уявлення про вади внутрішнього життя колективу («За матеріалами профспілкового зібрання»⁷⁰). Сатиричні та критичні дописи, спрямовані на викриття причин прорахунків, виховання трудової дисципліни й моральних цінностей, дозволяють визначити форми соціального контролю, що допомагали регулювати відносини всередині колективу, підтримувати морально-етичні стандарти.

Альтернативою стінгазетної критики були замітки-пропозиції, приміром щодо ефективного використання гелієвого обріджувача⁷¹, приладів⁷², ощадли-

⁵⁷ Там само. Од. 1447. Стінна газета ХФТІ. 1965 р.

⁵⁸ Там само. Од. 1381. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1967 р.

⁵⁹ Там само. Од. 1352. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁶⁰ Там само. Од. 1347. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1971 р.

⁶¹ Там само. Од. 1375. Б. д. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 19.

⁶² Там само. Од. 1397. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 36-(10). 1947 р.

⁶³ Там само. Од. 1375. Б. д. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 19.

⁶⁴ Там само. Од. 1346. Стінна газета ХФТІ «Наука». 1969 р.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Там само. Од. 1397. Стінна газета ХФТІ «Импульс». № 36-(10). 1947 р.

⁶⁷ Там само. Од. 1420. Стінна газета ХФТІ. 1965 р.

⁶⁸ Там само. Од. 1425. Стінна газета ХФТІ. 1973 р.

⁶⁹ Там само. Од. 1367. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1966 р.

⁷⁰ Там само. Од. 1333. Стінна газета ХФТІ. 1970-ті рр.

⁷¹ Там само. Од. 1440. Б. д. Стінна газета ХФТІ. № 3.

⁷² Там само. Од. 1437. Стінна газета ХФТІ. № 36. 1965 р.

вого використання рідкого азоту⁷³, економії матеріалів, електроенергії, робочого часу⁷⁴, впровадження сучасних технологій та новачій у галузі фізики, зокрема в лабораторії ЕМ⁷⁵, доцільності об'єднання керівництва експериментальних майстерень при лабораторії № 1⁷⁶, які надають уявлення про застосування нових методів роботи й інноваційних підходів до організації праці.

Неодмінною частиною трудової культури радянської інтелігенції була обов'язкова шефська допомога колгоспам і радгоспам [4]. Найбільш інформативні щодо цього аспекту життєдіяльності колективу оперативні репортажі, безпосередніми учасниками яких були автори дописів. Характерна риса репортажів, опублікованих у стінгазетах графічного типу (головним засобом комунікації яких виступає візуальна складова) — наявність численних фото, що передавали колективний настрій. Спеціальні випуски-репортажі мали загальну тематичну назву: «На покосі»⁷⁷, «Колгоспники з УФТІ», «На полях радгоспних»⁷⁸, «З лопатами й вилами»⁷⁹. Участь у суботниках так само була обов'язковим елементом тогочасного життя трудових колективів [5, с. 108]. Цей аспект висвітлювався в репортажах: «Червона субота. Занки»⁸⁰, «Ми на суботнику»⁸¹, «Усі на сніг»⁸². Репортажі деталізували роботу добровільної народної дружини («Наша дружина»⁸³). Крім того, у цьому жанрі презентувались і культурні загальноінститутські заходи: «Сьогодні нарешті відбулась така довгоочікувана зустріч», де образно представлено зустріч наукової еліти, виступи легенд УФТІ⁸⁴.

Розширені замітки-привітання колегам до персональних дат («Наші ювіляри»⁸⁵, «До 60-річчя незмінного керівника криогенної лабораторії Б. Лазарева»⁸⁶), з приводу особистих наукових досягнень⁸⁷, у контексті ювілейних віх інституту («25 років у лабораторії»⁸⁸) або загальнодержавних свят (привітання Л. Лазаревій із 8 Березня⁸⁹) надавали відомості про співробітників установи, здобутки яких впливали на діяльність ХФТІ, творили його історію, формували ідентичність спільноти. Так, в ювілейному випуску стіннівки «Наука», присвя-

⁷³ Там само. Од. 1435. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1958 р.

⁷⁴ Там само. Од. 1426. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁷⁵ Там само. Од. 1402. Стінна газета ХФТІ. «Импульс». № 32-(8). 1947 р.

⁷⁶ Там само. Од. 1375. Стінна газета ХФТІ. «Импульс». № 19.

⁷⁷ Там само. Од. 1332. Стінна газета ХФТІ. 1970-ті рр.

⁷⁸ Там само. Од. 1333. Стінна газета ХФТІ. 1970-ті рр.

⁷⁹ Там само. Од. 1339. Стінна газета ХФТІ. 1970-ті рр.

⁸⁰ Там само. Од. 1337. Стінна газета ХФТІ. 1975 р.

⁸¹ Там само. Од. 1344. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1969 р.

⁸² Там само. Од. 1345. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1970 р.

⁸³ Там само. Од. 1422. Стінна газета ХФТІ. № 2.

⁸⁴ Там само. Од. 1431. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁸⁵ Там само. Од. 1427. Б. д. Стінна газета ХФТІ.

⁸⁶ Там само. Од. 1366. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1967 р.

⁸⁷ Там само. Од. 1419. Стінна газета ХФТІ. 1973 р.

⁸⁸ Там само. Од. 1364. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1957 р.

⁸⁹ Там само. Од. 1343. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1970 р.

ченому 45-річчю кріогенної лабораторії, оприлюднено маловідомі факти біографій жінок-учених, початок наукової діяльності яких збігся з організацією УФТІ⁹⁰. В комплексі інформація, отримана із заміток такого виду, дозволяє побачити «людське обличчя науки» в контексті реалій конкретного історичного часу крізь призму епізодів персональних, наукових, суспільних біографій.

Рамки журнальної статті не дозволяють навести ще багато інших прикладів, проте цілком зрозуміло, що текстовий контент стінних газет був інформаційно насиченим.

Характеристика візуального наповнення стінгазет

Підкреслити ключові повідомлення допомагав візуальний контент, який виконував допоміжну функцію (див. іл. 4). Аналіз художнього наповнення стіннівок ХФТІ дозволив виявити наступні особливості: використання різноманітних технік та їх комбінацій у процесі оформлення, а також застосування різних матеріалів. Так, малюнки аквареллю слугували для створення ніжних, легких і прозорих зображень, які додавали композиції естетичності, глибини. Найчастіше вони використовували для ілюстрації головного корпусу⁹¹, сцен із життя інституту⁹². Зображення, виконані олівцем, доповнювали інші техніки або були самостійними ілюстраціями подробиць повсякденної життєдіяльності ХФТІ⁹³. Використання олівця дозволяло передавати тонкі лінії, текстури і градації тіней, що надавало малюнкам реалістичності й чіткості. Гуаш використовували для створення яскравих і насичених кольорових зображень. Ця техніка дозволяла легко перекривати інші кольори, що робило її ідеальною при оформленні насичених плакатів та декоративних елементів. Особливо актуальним це було для стінгазет, присвячених ювілейним і святковим датам⁹⁴. Гуашню часто виконували заголовки, декоративні рамки або ключові ілюстрації, що мали привертати увагу⁹⁵. Нерідко практикували малюнки-шаржі з використанням олівця або гуаші, що дозволяло досягати різних художніх ефектів. Шаржі були популярною формою зображення співробітників або подій і вміщувалися у випусках соціально-виховного спрямування⁹⁶ або просто як дружній жарт⁹⁷. Ці карикатурні малюнки підкреслювали характерні риси об'єктів або осіб, додаючи стінгазетам гумору та живої атмосфери.

Ще одним важливим елементом художнього оформлення стіннівок були аплікації. Вирізані з паперу фігури або елементи композиції наклеювали на арку-

⁹⁰ Там само. Од. 1422/1. Б. д. Стінна газета ХФТІ. № 7.

⁹¹ Там само. Од. 1398. Стінна газета ХФТІ. «Імпульс». № 32-(6). 1947 р.

⁹² Там само. Од. 1374. Стінна газета ХФТІ. «Імпульс». 1946 р.

⁹³ Там само. Од. 1342. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1968 р.

⁹⁴ Там само. Од. 1402. Стінна газета ХФТІ. «Імпульс». № 32-(8). 1947 р.

⁹⁵ Там само. Од. 1418. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1968 р.

⁹⁶ Там само. Од. 1063. Стінна газета ХФТІ. 1968 р.

⁹⁷ Там само. Од. 1387. Стінна газета ХФТІ. «Імпульс». № 51-(25). 1949 р.

Іл. 4. Фрагмент стінної газети ХФТІ «Імпульс» № 48-(22). 1949 р. (Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ». Ф. WR. Од. 1394)

Іл. 5. Фрагмент стінної газети ХФТІ. 1973 р. (Відомчий науково-технічний музей ННЦ «ХФТІ». Ф. WR. Од. 1419)

ші, створюючи тривимірний ефект. Аплікації використовували для підкреслення основних сюжетів, наприклад при оформленні теми «40 років криогенної лабораторії», що додавало текстури і створювало декоративні елементи⁹⁸.

Реплікація в контексті стінгазет полягала у створенні точних копій певних зображень або графічних елементів, що повторювалися: сніжинки, візерунки, квіточки тощо, які відтворювалися вручну або за допомогою різних технік, стаючи частиною стінгазет⁹⁹. Реплікація дозволяла інтегрувати важливі візуальні символи в контекст тематики випуску.

Одним з ефективних засобів художнього оформлення стінгазет було поєднання різних технік, але з дотриманням єдиного стилю. Так, тло могло бути виконане аквареллю або створене за допомогою техніки аерографії, а ключові елементи — гуашшю чи олівцем для контрасту¹⁰⁰. Це дозволяло досягати цікавих візуальних ефектів, робило випуски більш динамічними і привабливими.

Характерною ознакою художнього оформлення стінгазет досліджуваного періоду стала дуже наочна та ошадлива техніка колажу. В її основі — використання вирізок із паперових плакатів «На допомогу стінгазетам», спеціальні серії яких випускалися з 1950-х рр. Вирізані елементи плакатів комбінувалися з метою досягнення бажаного ефекту, зокрема для створення візуально виразних композицій та сюжетно-тематичного фону випуску, конкретизації змісту¹⁰¹. Здебільшого за допомогою цієї техніки підсилювали політико-ідеологічний контекст, що дозволяло швидко й ефективно донести інформацію до широкої аудиторії. Отже художнє наповнення стіннівок створює ще й базу для досліджень художніх стилів епохи.

Однією з особливостей візуального наповнення стінгазет була значна кількість аматорських фотографій (див. іл. 5). Вони виконували ілюстративну функцію, підтверджували наведені факти, засвідчували перебіг зафіксованих подій. Більшість світлин збереглися лише на сторінках стіннівок. Серед них є й рідкісні, зокрема ті, де зафіксовано початок будівництва УФТІ¹⁰², відновлення інституту й установок¹⁰³ або криогенної лабораторії в повоєнний період¹⁰⁴. У подальших дослідженнях запланована переоцінка функціонального призначення фотоматеріалів з ілюстративного на самостійне джерелознавче, оскільки візуальний аналіз фотоджерел уможливує деталізацію фактографічного матеріалу.

⁹⁸ Там само. Од. 1342. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1968 р.

⁹⁹ Там само. Од. 1346. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1969 р.

¹⁰⁰ Там само. Од. 1364. Стінна газета ХФТІ. «Наука». 1957 р.

¹⁰¹ Там само. Од. 1415. Стінна газета ХФТІ. 1975 р.

¹⁰² Там само. Од. 1073. Стінна газета ХФТІ. Д. п. 1940-х рр.

¹⁰³ Там само. Од. 1432. Стінна газета ХФТІ. 1973 р.

¹⁰⁴ Там само. Од. 1070. Стінна газета ХФТІ. Д. п. 1940-х рр.

* * *

Отже результати проведеного дослідження дозволяють визнати, що стінні газети ХФТІ — унікальне, багатофакторне джерело з високим інформаційним потенціалом і репрезентативністю, здатне доповнити уявлення про складні історичні процеси в радянській Україні другої половини 1940—1980-х рр.

Текстове наповнення стінгазет охоплює широкий спектр історичних, соціокультурних, наукових і технічних аспектів, віддзеркалюючи певний зріз внутрішнього життя установи. У сукупності фактографічні свідчення утворюють багатовимірний наративний пласт, що надає інформацію, не зафіксовану іншими джерелами, розкриває невідомі факти історичного минулого.

Візуальне оформлення стіннівок виконує не тільки ілюстративну, допоміжну функцію, але й створює візуальну змістову єдність, підкреслює тематику випусків та являє собою цінний культурно-освітній ресурс, що надає уявлення про художні прояви й естетичні смаки професіональної спільноти фізиків в окреслений період.

Багатоаспектність тематики заміток і художнього оформлення випусків дозволяють долучити стінгазети не тільки до історичного, але й культурологічного, соціологічного, мистецтвознавчого та антропологічного аналізу.

Введення нових джерел до наукового обігу споріднених історії України дисциплінарних сегментів сприятиме формуванню глибшого міждисциплінарного підходу до вивчення інституційної пам'яті, комунікативних практик наукового середовища.

Наступний етап роботи буде орієнтований на осмислення та актуалізацію матеріалів стінгазет у контексті історії повсякдення, оскільки на сучасному етапі розвитку історичної науки відбувається зміщення центру історико-наукових досліджень у напрямку комплексного вивчення внутрішньої динаміки наукових спільнот.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Kahanov, Yu.O. Radianska presa i konstruiuvannia masovoi i suspilnoi svidomosti v Ukraini. *Kahanov Yu.O. Konstruiuvannia "radianskoi liudyny" (1953—1991): ukrainska versiiia*. Zaporizhzhia, 2019. 140-168 [in Ukrainian].
[Каганов Ю.О. Радянська преса і конструювання масової і суспільної свідомості в Україні. *Каганов Ю.О. Конструювання «радянської людини» (1953—1991): українська версія*. Запоріжжя, 2019. С. 140—168].
2. Kuznetsova, O. Format vydiv zamitky v ukrainiskii presi. *Masova komunikatsiia: istoriia, sobodennia, perspektyvy*. 2015. 7-8 (6): 137-142 [in Ukrainian].
[Кузнєцова О. Формат видів замітки в українській пресі. *Масова комунікація: історія, сьогоднішня, перспективи*. Вип. 7-8 (6). Луцьк, 2015. С. 137—142].
3. Likholat, A.V. (Ed.). Sotsialisticheskoe sorevnovanie v promyshlennosti. *Istoriia Ukrain-skoy SSR*. T. 10: Ukrainkaia SSR v usloviiakh razvitogo sotsializma (60-e — nachalo 80-kh gg.). Kiev, 1985. 257-265 [in Russian].
[Социалистическое соревнование в промышленности. *История Украинской ССР: в 10 т.* Т. 10: Украинская ССР в условиях развитого социализма (60-е — начало 80-х гг.). Ред. кол.: А.В. Лихолат (отв. ред.) [и др.]. Киев, 1985. С. 257—265].
4. Paskhover, O. Po kolhospakh shykuis: Protiahom dvokh desiatiyt radianska inteli-hentsiia razom iz selianamy bylas za vrozhai. *Korespondent*. 17.01.2013. URL: <https://>

ua.korrespondent.net/journal/1477298-korrespondent-po-kolgospah-shikujs-protyagom-dvoh-desyatilit-radyanska-inteligenciya-razom-iz-selyana [in Ukrainian].

[Пасхвер О. По колгоспах шикуйсь: Протягом двох десятиліть радянська інтелігенція разом із селянами билась за врожай. *Кореспондент*. 17.01.2013. URL: <https://ua.korrespondent.net/journal/1477298-korrespondent-po-kolgospah-shikujs-protyagom-dvoh-desyatilit-radyanska-inteligenciya-razom-iz-selyana> (дата звернення: 11.05.2025)].

5. Isaikina, O.D. Pobut i dozvillia miskocho naselennia Ukrainy v povoyennui period (*Candidate's thesis*). Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2005. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0406U003856> [in Ukrainian].

[Ісайкіна О.Д. Побут і дозвілля міського населення України в повоєнний період: дис. ... канд. іст. наук. Переяслав-Хмельницький, 2005. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0406U003856>].

Надійшла / Received 26.05.2025

Iryna SPODENETS

Ph. D. in Cultural Studies, Head of the Museum Sector,

National Science Center “Kharkiv Institute of Physics and Technology” (Kharkiv, Ukraine)

ira.rudavina25@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0702-3806>

WALL NEWSPAPERS OF THE KHARKIV INSTITUTE OF PHYSICS AND TECHNOLOGY 1940s—1980s: SOURCE STUDY CHARACTERISTICS AND INFORMATION POTENTIAL

The aim is to introduce into academic circulation a recently discovered corpus of historical sources — wall newspapers from one of the most prominent centers of physical science in Ukraine and formerly a leading institution of nuclear and physical research — the Kharkiv Institute of Physics and Technology (KhIPhT). It also seeks to provide a detailed source-study description of these materials. **The methodology** is based on the source-study approach and guided by the principles of systematicity, historicism, and scholarly impartiality. This makes it possible to examine the KhIPhT wall newspapers as an integral complex of interrelated elements, to avoid one-sided or subjective interpretations, and to assess the sources critically concerning specific historical contexts. The research also employs methods of source criticism, classification, and content analysis. **The scientific novelty** lies in revealing the information potential of untouched, authentic sources — wall newspapers from the KhIPhT dating from the late 1940s to the 1980s — within a new research paradigm. Special attention is paid to analytical critique of wall newspapers as a unique type of institutional memory documentation. The textual content of the wall newspapers is characterized by genre, and a classification of wall newspapers as a type of written historical source is proposed. **Conclusions.** The paper emphasizes the relevance of KhIPhT wall newspapers for expanding the source base and enabling a more in-depth understanding of historical realities in Ukraine under Soviet rule, while also enriching historical knowledge with details of urban everyday life.

Keywords: *wall newspaper, historical source, notice, information potential of wall press, Kharkiv Institute of Physics and Technology (KhIPhT).*